

Copyright: © 2023 by the authors.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Review paper / Pregledni rad

DOI 10.7251/GSF2232006V

UDK 502.2/5:630*686.3

UPRAVLJANJE ZAŠTIĆENIM PODRUČJIMA: STUDIJA SLUČAJA ZA JAVNO PREDUZEĆE „SRBIJAŠUME”

PROTECTED AREAS MANAGEMENT: A CASE STUDY OF THE STATE ENTERPRISE "SRBIJAŠUME"

Vladimir Vasić^{1*}, Gordana Jančić¹¹ JP „Srbijašume”- Beograd, Bulevar Mihaila Pupina 113, Novi Beograd, Srbija

*e-mail: vladimir.vasic@srbijasume.rs

Izvod

Cilj ovog rada jeste da se izvrši analiza upravljanja zaštićenim područjima u Republici Srbiji, sa posebnim osvrtom na upravljanje zaštićenim područjima koja su poverena Javnom preduzeću za gazdovanje šumama „Srbijašume”.

Srbija se odlikuje bogatom i raznovrsnom prirodnom baštinom koja se ogleda kroz širok spektar geološke, geomorfološke, pedološke, klimatske, hidrološke i biološke raznovrsnosti. Veliki broj i raznovrsnost biljnih i životinjskih vrsta, njihovih zajednica i ekosistema čine Srbiju „Evropom u malom” i jednim od centara evropske biološke raznovrsnosti. U cilju očuvanja i unapređenja prirodnih vrednosti posebni, pojedini delovi ili ekosistemi prirode, kao i vrste proglašavaju se za zaštićena prirodna dobra. Prema Zakonu o zaštiti prirode, zaštićena prirodna dobra u Srbiji su zaštićena područja, zaštićene vrste i pokretna zaštićena prirodna dokumenta. Prirodna dobra stavljaju se pod zaštitu aktom nadležnog organa: zakonom koji donosi Narodna skupština, uredbom Vlade Republike Srbije, rešenjem ili odlukom jedinice lokalne samouprave. Javno preduzeće za gazdovanje šumama „Srbijašume” upravlja sa 54 zaštićena područja na površini 348 725 ha, što čini 51,4% ukupne površine zaštićenih područja u Srbiji (691 434 ha ili 7,81% površine Republike Srbije).

Očuvanje, zaštita i unapređivanje prirodnih vrednosti predstavlja deo strategije i jedan je od ključnih ciljeva u poslovnoj politici JP „Srbijašume”, jednog od vodećih preduzeća u upravljanju zaštićenim područjima. Od ukupne površine zaštićenih područja, u režimu zaštite I stepena je 9 446 ha (2,71%), u II stepenu zaštite je 64 679 ha (18,52%), a u III stepenu zaštite je 274 700 ha (78,77%).

Ključne riječi: biodiverzitet, režim zaštite, upravljač, zaštita prirode

1. UVOD / INTRODUCTION

Ljudska želja za zaštitom i poštovanjem prirode i njenih posebnih delova stara je kao i naša vrsta, ali u zadnje vreme, u eri negativnog ljudskog uticaja na prirodne ekosisteme i biodiver-

zitet, ona postaje sve jača, a njena uloga sve važnija (Chape et al., 2008). Prema istom izvoru, na globalnom nivou, usled raznih uticaja, prirodni pejzaži se brzo modifikuju, a biodiver-

zitet opada alarmantnom brzinom. Nasuprot navedenom, Republiku Srbiju karakteriše velika genetička, specijska, ekosistemska i predeona raznovrsnost. Visokoplaninska i planinska oblast Republike Srbije, kao dela Balkanskog poluostrva, predstavlja jedan od ukupno šest centara evropskog biodiverziteta (Aleksić & Jančić, 2006).

Srbija se odlikuje bogatom i raznovrsnom prirodnom baštinom, koja se ogleda kroz širok spektar geološke, geomorfološke, pedološke, klimatske, hidrološke i biološke raznovrsnosti. Veliki broj i raznovrsnost biljnih i životinjskih vrsta, njihovih zajednica i ekosistema čine Srbiju „Evropom u malom” i jednim od centara njene biološke raznovrsnosti (Aleksić & Jančić, 2006).

Zaštita prirode na području Srbije ima tradiciju još od 1874. godine, kada je pod zaštitu stavljena Obedska bara (Đorđević et al., 2012). Zaštita biološke raznovrsnosti u Srbiji danas se ostvaruje sprovođenjem mera zaštite i unapređenja vrsta, njihovih populacija, prirodnih staništa i ekosistema, u skladu sa Zakonom o zaštiti prirode (2009). U cilju očuvanja posebnih prirodnih vrednosti i unapređenja njihovog stanja, pojedini delovi ili ekosistemi prirode, kao i vrste proglašavaju se za zaštićena prirodna dobra. Zaštićena prirodna dobra su zaštićena područja, zaštićene vrste i pokretna zaštićena prirodna dokumenta.

Zaštićena područja predstavljaju područja koja po svojim ekološkim, biogeografskim i drugim karakteristikama predstavljaju područja od izuzetnog, tj. velikog značaja, sa ekosistemima i predelima posebnih vrednosti u pogledu izvornosti, raznovrsnosti vegetacije, flore i faune, reprezentativnih geomorfoloških, geoloških, hidroloških i drugih pojava i procesa, kulturno-istorijske vrednosti i antropofonomena nastalih u interakciji čoveka i prirode i kao takva nalaze se pod zaštitom države (Zakon o zaštiti prirode, 2009).

Zaštićene vrste su divlje vrste biljaka, životinja i gljiva koje su zaštićene međunarodnim ugo-

vorima i Zakonom o zaštiti prirode, kao strogo zaštićene i zaštićene vrste (Zakon o zaštiti prirode, 2009).

Pokretna zaštićena prirodna dokumenta jesu delovi geološkog, paleontološkog i biološkog nasleđa koji imaju izuzetan naučni i obrazovni značaj. Zaštićena geološka i paleontološka (fosili, minerali, kristali i dr.), kao i biološka dokumenta (botaničke i zoološke zbirke), čuvaju se na mestu gde su nađena, a nalazište uživa zaštitu kao zaštićeno prirodno dobro (Zakon o zaštiti prirode, 2009).

Prema podacima iz Centralnog registra zaštićenih prirodnih dobara (Zavod za zaštitu prirode Srbije, 2022), u Srbiji je pod zaštitom 465 zaštićenih područja, površine 691 443 ha (7,81% teritorije Republike Srbije), kao i 1784 strogo zaštićenih vrsta i 865 zaštićenih divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva. Programom zaštite prirode Republike Srbije za period od 2021. do 2023. godine (Vlada Republike Srbije, 2021), planirano je da 11% površine bude pod zaštitom (obuhvaćena proglašena zaštićena područja i područja za koja je pokrenut postupak zaštite).

Upravljanje zaštićenim područjem delatnost je od opšteg interesa. Zaštićenim područjem upravlja pravno lice koje ispunjava stručne, kadrovske i organizacione uslove za obavljanje poslova očuvanja, unapređenja, promovisanja prirodnih i drugih vrednosti i održivog korišćenja zaštićenog područja. Upravljač se određuje, odnosno imenuje aktom o proglašenju zaštićenog područja.

Javno preduzeće za gazdovanje šumama „Srbijašume” upravlja sa 54 zaštićena područja, površine 348 725 ha, što čini 51,44% ukupne površine zaštićenih područja u Srbiji.

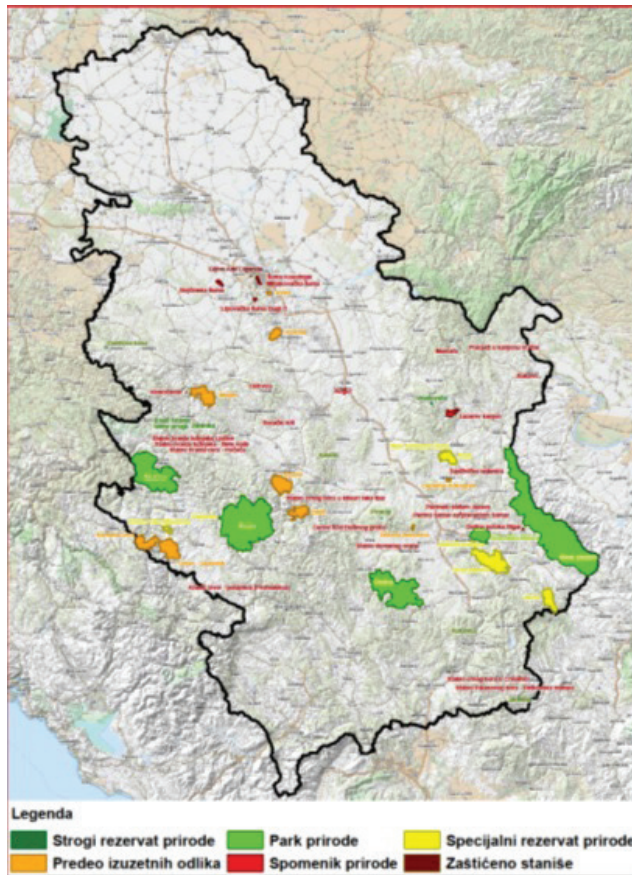
Cilj ovog rada je da prikaže upravljanje zaštićenim područjima u Republici Srbiji, sa posebnim osvrtom na upravljanje zaštićenim područjima koja su poverena Javnom preduzeću za gazdovanje šumama „Srbijašume”.

2. MATERIJAL I METOD RADA / MATERIAL AND METHODS

U radu su analizirani način vrednovanja prirodnih i stvorenih vrednosti nekog područja, postupci stavljanja pod zaštitu određenih delova prirode, upravljanje zaštićenim prirodnim dobrima, kao i određivanje, odnosno imenovanje upravljača zaštićenim područjem, kroz primere zaštićenih područja kojim upravlja JP „Srbijašume”, koja su geografski raspoređena na prostoru cele centralne Srbije (Slika 1).

Imajući u vidu da su prvi propisi o zaštiti biljnih i životinjskih vrsta doneti pre nekoliko vekova, da je prvo područje koje je na ovom prostoru stavljeno pod zaštitu Obedska bara (1874. godine), da su prva zaštićena prirodna dobra

u Srbiji proglašena 1948. godine, na predlog šumara (šumski rezervati Ostrozub, Mustafa i Felješana), kao i da je prvi proglašeni nacionalni park u Srbiji Fruška gora (1960. godine), za potrebe ovog rada prikupljeni su i analizirani podaci o zaštiti i upravljanju zaštićenim prirodnim dobrima u periodu 1948–2022. godine na području Srbije, odnosno podaci o zaštiti i upravljanju zaštićenim područjima kojima upravlja JP „Srbijašume”. Prikupljanje podataka vršeno je na osnovu studija zaštite prirodnih područja koja su predložena za zaštitu, akata o proglašenju zaštićenih područja i važećih planova upravljanja zaštićenim područjima.

Slika 1. Zaštićena područja čiji je upravljač JP „Srbijašume” / Figure 1. Protected areas managed by SE „Srbijašume”

Nakon analize i obrade podataka, primenom metoda analize i sinteze, induktivno-deduktivnih metoda zaključivanja i metoda zaključivanja po analogiji, dobijeni su rezultati rada i izvedeni zaključci.

Zaključci su izvedeni na osnovu podataka dobijenih samim istraživanjem, a u odnosu na sledeće polazne hipoteze:

- U delu koji se odnosi na pokretanje postupka zaštite i imenovanje upravljača zakonska regulativa nije dovoljno jasna, što može imati negativan uticaj na prirodne vrednosti i resurse prostora koji se stavlja pod zaštitu;
- Nije izvršena revizija i nije imenovan upravljač za znatan broj zaštićenih područja koja su proglašena u periodu od 1948. do 1991. godine, što u velikoj meri otežava sprovođenje njihove zaštite, razvoja i održivog korišćenja;
- Za efikasno upravljanje zaštićenim područjem potrebno je obezbediti dovoljan i stabilan sistem finansiranja;
- U cilju efikasnog upravljanja, upravljač mora da poseduje odgovarajuće stručne, tehničke i organizacione kapacitete;
- Opšta javnost nije u dovoljnoj meri upoznata sa značajem biodiverziteta, što može da dovede do štetnih uticaja po zaštićena prirodna dobra.

3. REZULTATI I DISKUSIJA / RESULTS AND DISCUSSION

3.1 Zakonska regulativa i proglašenje zaštićenih područja / Legislation and designation of protected areas

Od 1948. godine, zaštićena prirodna dobra ustanovljavana su na osnovu zakonskih propisa iz oblasti zaštite prirodnih retkosti, prirode i životne sredine, kao i na osnovu akata o zaštiti, ili proglašenju zaštićenog područja (Zakon o zaštiti prirodnih retkosti iz 1948; Zakon o zaštiti prirode iz 1974; Zakon o zaštiti životne sredine iz 1991; akta o zaštiti zaštićenih prirodnih dobara i akta o proglašenju zaštićenih područja koja su doneta u periodu od 1948. do 2022. godine).

Akt o zaštiti ili proglašenju zaštićenog područja sadrži: vrstu, naziv i položaj zaštićenog područja; osnovne ciljeve proglašenja i vrednosti zaštićenog područja; ukupnu površinu zaštićenog područja i površine po opštinama, tj. teritorijama gradova obuhvaćenih granicom zaštićenog područja, sa spiskom katastarskih opština; vlasničku strukturu po nepokretnostima; opis i grafički prikaz granica zaštićenog područja i granica prostora sa propisanim režimima zaštite; bliže ciljeve zaštite i održivog korišćenja zaštićenog područja, iskazane po prostorima sa propisanim režimima zaštite i mere kojima se ti ciljevi postižu; naziv, pravni i organizacioni

status i sedište upravljača; bliži sadržaj i način donošenja plana upravljanja; bliži način obezbeđivanja sredstava za sprovođenje akta o proglašenju i plana upravljanja i druge elemente od značaja za upravljanje zaštićenim područjem.

Akt o proglašenju zaštićenog područja zasniva se na naučnoj i stručnoj osnovi – studiji zaštite, kojom se utvrđuju vrednosti područja koje se predlaže za zaštitu i način upravljanja područjem. Studiju zaštite izrađuje Zavod za zaštitu prirode Srbije, odnosno Pokrajinski zavod za zaštitu prirode.

Postupak zaštite prirodnog područja pokrenut je kada Zavod za zaštitu prirode dostavi studiju zaštite nadležnom organu i Ministarstvo zaštite životne sredine obavesti javnost o postupku pokretanja zaštite prirodnog područja na veb-prezentaciji Ministarstva. Analizirajući trenutnu zakonsku regulativu u delu koji se odnosi na postupak pokretanja zaštite, kao i na proglašenje zaštićenog područja, može se konstatovati da njome nije definisan najduži vremenski period koji može da protekne od obaveštavanja javnosti o postupku pokretanja zaštite do donošenja akta o proglašenju zaštićenog područja. Pokrenuti postupci zaštite podrazumevaju

da su propisane mere zabrane i ograničenja po režimima zaštite obavezujuće za sve korisnike prostora za koji je pokrenut postupak zaštite. Kako se pokretanjem postupka zaštite ne imenuje upravljač, ne postoji institucija koja kontroliše sprovođenje mera zabrane i ograničenja od strane svih korisnika sve do momenta donošenja akta o proglašenju zaštite. Takođe, može se konstatovati da period „prethodne zaštite” sada traje i do nekoliko godina, što je potvrđeno u praksi. Sve prethodno navedeno može imati negativan uticaj na prirodne vrednosti i resurse prostora koji se stavlja pod zaštitu.

Način proglašenja zaštićenog područja razlikuje se u zavisnosti od kategorije područja. Prema Zakonu o zaštiti prirode (2009), postoje tri kategorije zaštićenih područja. Prva kategorija su zaštićena područja međunarodnog, nacionalnog, tj. izuzetnog značaja. Druga kategorija su zaštićena područja pokrajinskog, regionalnog, tj. velikog značaja, dok su treća kategorija područja lokalnog značaja.

Zaštićena područja I kategorije proglašavaju se zakonom (nacionalni park) i aktom Vlade Republike Srbije, na predlog Ministarstva zaštite životne sredine. Zaštićena područja II kategorije proglašava Vlada Republike Srbije ili nadležni organ autonomne pokrajine, dok zaštićena područja III kategorije proglašava nadležni organ jedinice lokalne samouprave (Pravilnik o kategorizaciji zaštićenih prirodnih dobara, 1992).

Uspostavljanje i proglašenje zaštićenog područja predstavlja samo početak procesa zaštite prirode, odnosno postizanja ciljeva zaštite, što potvrđuju Chape i saradnici (2008).

3.2 Pregled zaštićenih prirodnih dobara / Overview of protected natural assets

Vrsta i klasifikacija zaštićenih prirodnih dobara u Srbiji se menjala od 1945. godine do danas.

U periodu 1945–1991. godine ustanovljavana su sledeća zaštićena prirodna dobra: regionalni park prirode, park šuma, predeo naročite prirodne lepote, strogi prirodni rezervat, memori-

jalni prirodni spomenik i prostor oko nepokretnog kulturnog dobra. U tom periodu zaštita je imala pretežno „konzervatorski karakter”.

Prema Zakonu o zaštiti životne sredine iz 1991. godine, vrste prirodnih dobara koje se stavljaju pod zaštitu jesu: nacionalni park, park prirode, predeo izuzetnih odlika, rezervati prirode (opšti i specijalni), spomenik prirode (botaničkog, hidromorfološkog i geološkog karaktera) i prirodne retkosti (biljne i životinjske vrste).

Pravilnikom o kategorizaciji zaštićenih prirodnih dobara iz 1992. godine regulisano je da prirodna dobra koja su stavljena pod zaštitu pre 1991. godine podležu kategorizaciji, reviziji i valorizaciji koju treba da sprovodi Zavod za zaštitu prirode Srbije.

Revizija i valorizacija prirodnog dobra podrazumeva: utvrđivanje stanja i određivanje mera, uslova i režima zaštite, očuvanja i razvoja osnovnih vrednosti; određivanje kategorije i vrste prirodnog dobra; vrednovanje u odnosu na ukupnu prirodu; izbor i određivanje staraoca – upravljača prirodnog dobra. Nažalost, i posle 30 godina (od donošenja zakona 1991) postoje zaštićena prirodna dobra gde nije izvršena revizija zaštite, što znatno otežava sprovođenje zaštite, razvoja i održivog korišćenja. Poseban problem je što postoje zaštićena prirodna dobra koja nemaju imenovanog upravljača (od sadašnjih 465 zaštićenih prirodnih dobara, 160 nema upravljača). Prethodno navedeno je ozbiljno pitanje, i na širem globalnom nivou prepoznato je kao fenomen „parkova od papira”, tj. fenomen da su zaštićena područja određena, ali se njima ne upravlja (Dudley et al., 1999).

U vreme donošenja Zakona o zaštiti životne sredine (1991), koje se poklapa sa osnivanjem JP „Srbijašume”, na šumskim područjima koja su bila u nadležnosti preduzeća na celoj teritoriji Srbije zatečeno je 150 zaštićenih prirodnih dobara, površine 214 561 ha, u statusu strogih prirodnih rezervata (80), prirodnih spomenika (60) i drugih vrsta zaštićenih prirodnih dobara (10). Zaštićena prirodna dobra bila su u statusu koji im je dat u vreme proglašenja, sa nedovoljno istraženim prirodnim i stvorenim

vrednostima, bez propisane planske dokumentacije i identifikacije na terenu (neobeležena) i slično. U takvoj situaciji, JP „Srbijašume” vodilo je intenzivne aktivnosti na konstituisanju i us-

postavljanju jedinstvenog sistema integralnog gazdovanja šumama i započelo je sa sprovođenjem obaveza u oblasti zaštite i unapređenja prirodnih dobara (Aleksić & Jančić, 2009).

Tabela 1. Pregled zaštićenih prirodnih dobara u Srbiji i JP „Srbijašume” / **Table 1.** Overview of protected natural assets in Serbia and SE “Srbijašume”

Redni broj	Vrsta zaštićenog prirodnog dobra	Srbija		JP „Srbijašume”	
		Broj	Površina (ha)	Broj	Površina (ha)
1.	Nacionalni park	5	150 225		
2.	Parkovi prirode	18	298 088	5	280 497
3.	Predeli	23	81 170	7	32 863
4.	Rezervat prirode	66	145 699	18	31 710
5.	Spomenici prirode	311	11 414	23	3634
6.	Zaštićeno stanište	6	2728	1	21
7.	Prirodni prostor oko spomenika kulture	36	2119		
Svega		465	691 443	54	348 725

Zaštićene vrste: 1784 strogo zaštićenih vrsta i 865 zaštićenih divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva

Napomena. Izvor: Centralni registar zaštićenih područja ZZPS, na dan 21.4.2022. godine

3.3 Upravljanje zaštićenim područjima / Protected areas management

Radi efikasnog upravljanja zaštićenim područjem, upravljač (organizacija, pojedinac ili zajednica) treba da se ponaša i postupa u skladu sa priznatim skupom pravila, ovlašćenja i tradicija (Chape et al., 2008). U svrhu ostvarenja ciljeva zaštite, potrebno je sprovoditi mnoštvo radnji na aktivnom upravljanju zaštićenim područjima, kako bi se adekvatno odgovorilo na različite izazove i pretnje (Brandon et al., 1998, Du Toit et al., 2003, Van Schaik et al., 2022).

Upravljanje zaštićenim područjima u Republici Srbiji sprovodi se u skladu sa Zakonom o zaštiti prirode i posebnim zakonima kojima se uređuje zaštita i održivo korišćenje prirodnih resursa – šume, vode, poljoprivrednog zemljišta i mineralnih sirovina, uključujući prostorno i urbanističko planiranje i izgradnju. Zaštita, upravljanje, korišćenje i unapređenje zaštićenih područja sprovodi se na osnovu akta o proglašenju zaštićenog područja i plana upravljanja zaštićenim područjem.

Tokom poslednje decenije XX i početkom XXI veka, došlo je do značajnih promena u upravljanju zaštićenim područjima u Srbiji. Pre tog perioda, većinom zaštićenih područja upravljao je javni sektor, ali su promene na međunarodnom i nacionalnom nivou uslovile uključivanje i drugih aktera. Krajem devedesetih godina u Srbiji je upravljanje zaštićenim područjima po prvi put povereno nevladinim organizacijama, dok danas upravljanje sprovode različiti upravljači iz javnog i privatnog sektora (Đorđević et al., 2014).

Zakonom o zaštiti prirode uspostavljen je jedinstven način upravljanja zaštićenim područjima. Upravljač zaštićenog područja može biti pravno lice, preduzetnik ili fizičko lice, koje ispunjava stručne, kadrovske i organizacione uslove za obavljanje poslova očuvanja, unapređenja, promovisanja prirodnih i drugih vrednosti i održivog korišćenja zaštićenog područja. Ministar propisuje uslove koje treba da ispuni upravljač, što je definisano Pravilnikom o uslovima koje mora da ispunjava upravljač zaštićenog područja (2009).

Osnovne funkcije efikasnog upravljanja su planiranje, organizovanje, vođenje i kontrola (Bartol et al., 1998), što je u skladu sa propisanim obavezama upravljača prema važećoj regulativi u Srbiji. Između ostalog, obaveze upravljača jesu da: čuva zaštićeno područje i sprovodi propisane režime zaštite; unapređuje i promovise zaštićeno područje; donosi plan upravljanja i akt o unutrašnjem redu i čuvarskoj službi; obeleži zaštićeno područje, granice i režime zaštite, u skladu sa posebnim pravilnikom o načinu obeležavanja; osigura neometano odvijanje prirodnih procesa i održivog korišćenja zaštićenog područja; daje saglasnost za obavljanje naučnih istraživanja, izvođenje istražnih radova, snimanje filmova, postavljanje privremenih objekata na površinama u zaštićenom području i daje druga odobrenja u skladu sa zakonom i pravilnikom o unutrašnjem redu i čuvarskoj službi; obezbedi nadzor nad sprovođenjem uslova i mera zaštite prirode; prati kretanje i aktivnosti posetilaca i obezbeđuje obučene vodiče za turističke posete; vodi evi-

denciju o ljudskim aktivnostima, delatnostima i procesima koji predstavljaju faktor ugrožavanja i oštećenja zaštićenog područja i o tome dostavlja podatke zavodu i Ministarstvu; vodi evidenciju o nepokretnostima, sa podacima od značaja za upravljanje zaštićenim područjem; u saradnji sa republičkom i pokrajinskom inspekcijom i organima bezbednosti, sprečava sve aktivnosti i delatnosti koje su u suprotnosti sa aktom o zaštiti i koje predstavljaju faktor ugrožavanja i devastacije zaštićenog područja i dr. U cilju međusobne saradnje na zaštiti i održivom korišćenju prirodnih vrednosti i resursa, kao i obezbeđivanja interesa lokalnog stanovništva i drugih korisnika zaštićenog područja, upravljač može osnovati Savet korisnika zaštićenog područja, što je definisano Zakonom o zaštiti prirode.

Za upravljanje nad 93 zaštićena područja, površine 623 011 ha (što čini 90% ukupno zaštićene površine u Srbiji), imenovano je 49 upravljača (Tabela 2).

Tabela 2. Pregled upravljača zaštićenih područja od nacionalnog značaja koji su imenovani Zakonom o nacionalnim parkovima i aktima Vlade Republike Srbije / **Table 2.** Overview of managers of protected areas of national importance which are named by the Law on National Parks and acts of the Government of the Republic of Serbia

Redni broj	Naziv upravljača	Broj zaštićenih područja	Površina zaštićenog područja (ha)
1.	Javno preduzeće „Nacionalni park Fruška gora”, Sremska Kamenica	1	26 672,00
2.	Javno preduzeće „Nacionalni park Tara”, Bajina Bašta	1	24 991,00
3.	Javno preduzeće „Nacionalni park Đerdap”, Donji Milanovac	1	11 969,40
4.	Javno preduzeće „Nacionalni park Kopaonik”, Kopaonik	1	63 786,48
5.	Javno preduzeće „Nacionalni park Šar-planina”, Štrpce	1	22 805,13
6.	Javno preduzeće za gazdovanje šumama „Srbijašume”, Beograd	35	327 493,72
7.	Javno preduzeće za gazdovanje šumama „Vojvodinašume”, Petrovaradin	5	70 266,90
8.	Ribarsko gazdinstvo „Ečka” a. d., Lukino selo	1	4726,00
9.	A. d. „Planinka”, Kuršumlija	1	67,00
10.	Javno preduzeće za zaštitu prirode, razvoj turizma i ugostiteljstvo „Resavska pećina”, Despotovac	1	20,87
11.	Narodni muzej Arandelovac	1	13,00
12.	Javno komunalno preduzeće „Belosavac”, Žagubica	3	19,36
13.	Biološki fakultet – Institut za botaniku, Beograd	1	4,82

nastavak na sljedećoj stranici / continued

nastavak Tabele 2 / continuation of Table 2

Redni broj	Naziv upravljača	Broj zaštićenih područja	Površina zaštićenog područja (ha)
14.	Centar za prirodne resurse „NATURA”, Beograd	1	595,38
15.	„Rezervat Uvac” d. o. o., Nova Varoš	1	7543,00
16.	Srpska pravoslavna crkva, Pravoslavna eparhija Vranjska, Vranje	1	2606,00
17.	Lovačko udruženje „Perjanica”, Mokrini	1	6779,77
18.	Javno preduzeće „Direkcija za izgradnju grada Niša”	1	63,97
19.	Javna ustanova „Turistička organizacija Čačak”, Čačak	1	4910,08
20.	Lovačko udruženje „Novi Bečej”	1	976,45
21.	Pokret gorana Sremska Mitrovica	1	1128,55
22.	Turistička organizacija opštine Surdulica	1	13 329,84
23.	JP „Palić-Ludaš”, Palić	3	2060,67
24.	Planinarsko društvo „Kamena Gora”, Prijepolje	1	209,34
25.	Turistička organizacija Zlatibor, Čajetina	1	65,82
26.	Vojna ustanova „Karađorđevo”, Bačka Palanka	1	2955,33
27.	Park prirode „Mokra gora” d. o. o.	1	10 813,73
28.	Javno komunalno preduzeće „Gradsko zelenilo”, Novi Sad	1	12,26
29.	Direkcija za urbanizam i izgradnju, Sokobanja	1	6,82
30.	Udruženje sportskih ribolovaca „Deliblatsko jezero”, Deliblato	1	264,30
31.	Javno komunalno preduzeće „HAMMEUM”, Prokuplje	1	0,86
32.	Medžlisa islamske zajednice Sjenice – Rijaset Islamske zajednice Srbije	1	11,13
33.	JP „Titelski breg”, Titel	1	496,00
34.	Društvo za zaštitu životne sredine „Okanj”, Elemir	1	5480,94
35.	Javno komunalno preduzeće „Zelenilo Aranđelovac”, Aranđelovac	1	18,78
36.	Šumarski fakultet Univerziteta u Beogradu	2	3972,45
37.	Ustanova „Rezervati prirode”, Zrenjanin	2	4170,05
38.	JP „Direkcija za izgradnju opštine Bela Crkva”, Bela Crkva	1	1541,27
39.	Centar za kulturu „Vuk Karadžić”, Loznica	1	1802,57
40.	Udruženje građana „Eko les park”, Inđija	1	407,83
41.	Ugostiteljsko-turističko preduzeće hotel „Mir”, Zvonačka banja	1	0,27
42.	JKP „Kruševac”, Kruševac	1	245,75
43.	Gradska uprava Jagodine, Odeljenje za zaštitu i unapređenje životne sredine	1	245,75
44.	Turistička organizacija Sjenica	1	3117,97
45.	Turistička organizacija Kladovo	1	398,87
46.	Turistička organizacija Majdanpek	1	8,27
47.	Turistička organizacija Negotin	1	39,50
48.	JP „Beogradska tvrđava”, Beograd	1	0,05
49.	Turističko-sportska organizacija Krupanj	1	4,69
SVEGA		93	623 010,57

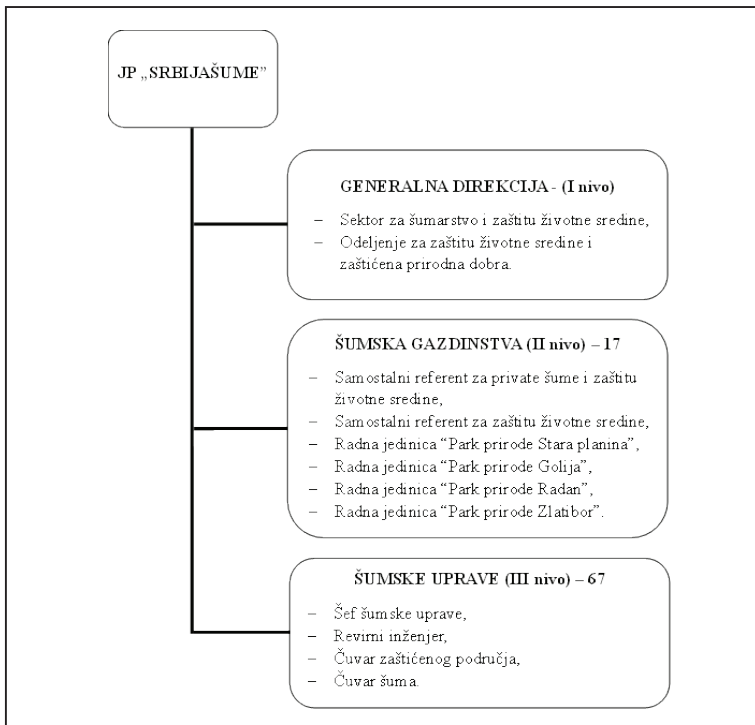
Ciljevi, vrednosti, površina, granice i režimi zaštite, upravljanje i održivo korišćenje u nacionalnim parkovima uređeni su Zakonom o nacionalnim parkovima (2015).

Prema podacima iz Programa zaštite prirode Republike Srbije za period od 2021. do 2023. godine (Vlada Republike Srbije, 2021), javna preduzeća nacionalni parkovi poslove upravljanja nacionalnim parkovima finansiraju iz obavljanja delatnosti šumarstva, i u njihovim budžetima prihodi od šumarstva učestvuju sa oko 90%. Šume nacionalnih parkova izuzete su iz šuma šumskih područja.

Javno preduzeće „Srbijašume” vodeće je preduzeće u upravljanju šumama, lovištima i zaštićenim prirodnim dobrima u Republici Srbiji. U okviru svoje delatnosti preduzeće obavlja i poslove zaštite, održivog razvoja i korišćenja zaštićenih prirodnih dobara u skladu sa zakonskim propisima, aktima o zaštiti, planovima i

programima upravljanja. Očuvanje, zaštita i unapređivanje prirodnih vrednosti predstavlja deo strategije i jedan od ključnih ciljeva u poslovnoj politici JP „Srbijašume”.

Organizacija upravljanja zaštićenim područjima u skladu je sa trostepenom organizacijom preduzeća (Slika 2). Poslovi zaštite prirode i životne sredine koncipiraju se na nivou JP „Srbijašume” u Generalnoj direkciji (I nivo). U operativnom smislu, ove poslove organizuje i sprovodi Sektor za šumarstvo i zaštitu životne sredine, Odeljenje za zaštitu šuma i zaštićena prirodna dobra, u neposrednoj saradnji sa odgovarajućim službama u šumskim gazdinstvima i u koordinaciji sa ostalim sektorima u Generalnoj direkciji. Drugi nivo su šumska gazdinstva (17 šumskih gazdinstava na području centralne Srbije) sa službama za planiranje i gazdovanje šumama, u kojima se poslovima zaštite prirode i životne sredine bave samostal-

Slika 2. Organizacija upravljanja zaštićenim područjima u JP „Srbijašume” / Figure 2. Organization of management of protected areas in SE „Srbijašume”

ni referenti za privatne šume i zaštitu životne sredine i samostalni referenti za zaštitu prirode i životne sredine. Treći nivo su šumske uprave (67), u kojima se poslovi zaštite prirode i životne sredine bave revirni inženjeri, revirni inženjeri za privatne šume, revirni tehničari za privatne šume i zaštitu životne sredine i čuvari zaštićenih područja.

Za upravljanje parkovima prirode formirane su posebne radne jedinice u okviru JP „Srbijašume”, sa sedištim u šumskim gazdinstvima, i to: Radna jedinica „Park prirode Stara planina” (Šumsko gazdinstvo „Piroć”, Piroć), Radna jedinica „Park prirode Golija” (Šumsko gazdinstvo „Golija”, Ivanjica), Radna jedinica „Park prirode Zlatibor” (Šumsko gazdinstvo „Užice”, Užice) i Radna jedinica „Park prirode Radan” (Šumsko gazdinstvo „Šuma”, Leskovac).

Na zaštićenom području uspostavlja se trostepeni režim zaštite koji se određuje aktom o zaštiti (režime zaštite predlaže Zavod za zaštitu prirode Srbije u studiji o zaštiti zaštićenog područja). Režim zaštite je skup mera i uslova kojima se određuje način i stepen zaštite, korišćenja, uređenja i unapređenja zaštićenog područja.

Režim zaštite I stepena podrazumeva strogu zaštitu, režim zaštite II stepena aktivnu, dok režim zaštite III stepena podrazumeva proaktivnu zaštitu. Zaštićeno područje zabranjeno je uništiti, oštetiti njegova svojstva i sprovesti delatnosti kojima se ugrožava izvornost biljnog i životinjskog sveta, hidrografske, geomorfološke, geološke, kulturne i pejzažne vrednosti.

U ukupnoj površini zaštićenih područja od 348 725 ha, čiji je upravljač JP „Srbijašume”, pod režimom zaštite I stepena je 9456 ha (2,71%), pod režimom zaštite II stepena je 64 579 ha (18,52%), dok je pod režimom zaštite III stepena 274 700 ha (78,77%).

Površina zaštićenih područja i ustanovljeni režimi zaštite ne predstavljaju ograničenje održivog razvoja šumarstva, poljoprivrede, turizma i dr. Naprotiv, korišćenje zaštićenog prostora može da donese finansijsku dobit i neprocenjive ekološke koristi, kako za upravljača tako i za

lokalno stanovništvo i društvo u celini (Aleksić & Jančić, 2006).

U ukupnoj površini zaštićenih područja, od 348 725 ha, čiji je upravljač JP „Srbijašume”, površina državnih šuma je 118 770 ha (34,1%), površina šuma sopstvenika (fizičkih lica) jeste 101 283 ha (29,0%), dok površina pod drugim kulturama iznosi 128 672 ha (36,9%). Jasno je da temeljnu vrednost predmetnih zaštićenih područja čine šumski ekosistemi, pa je zbog toga strateški interes JP „Srbijašume” da ono bude upravljač zaštićenih područja.

Pored JP „Srbijašume”, sledeći veliki upravljač zaštićenih područja od nacionalnog značaja jeste JP „Vojvodinašume”, koje upravlja sa 5 zaštićenih područja površine 70 267 ha i gazduje državnim šumama i šumskim zemljištem na području AP Vojvodina.

Sedam javnih preduzeća, tj. javna preduzeća nacionalni parkovi, JP „Srbijašume” i JP „Vojvodinašume”, upravljaju površinom od 547 984,63 ha, što čini 88% površine zaštićenih područja od nacionalnog značaja u Republici Srbiji.

Izražena je raznovrsnost institucija kojima su poverena na upravljanje zaštićena područja, jer, pored javnih preduzeća, upravljanje je povereno Šumarskom i Biološkom fakultetu, vojnim ustanovama, ustanovama kulture, društvima sa ograničenom odgovornošću, turističkim organizacijama, verskim zajednicama, raznim udruženjima, organizacijama civilnog društva i dr. (Tabela 2).

Zaštićenim područjima manje površine, koja se nalaze u privatnom vlasništvu i koja su proglašena na lokalnom nivou, upravljanje je povereno i fizičkim licima.

JP „Srbijašume” upravlja i sa 19 zaštićenih područja lokalnog značaja, površine 5959 ha. To su zaštićena područja koja je proglasio Grad Beograd i nadležni organi jedinica lokalne samouprave.

Pored JP „Srbijašume”, upravljači zaštićenih područja lokalnog značaja su JP „Vojvodinašume”,

Gradsko zelenilo Grada Beograda, lokalna komunalna preduzeća, turističke organizacije, ekološka udruženja, škole, instituti i dr.

Održivo finansiranje upravljanja zaštićenim područjima predstavlja jednu od njegovih važnijih komponenti (Đorđević et al., 2019) i ima za cilj da pokrije pune troškove efektivnog i efikasnog upravljanja zaštićenim područjima, u skladu sa ciljevima zaštite i drugim ciljevima upravljanja (Worboys et al., 2010). Bez redovnog ulaganja, tj. bez redovnog izvora prihoda nemoguće je aktivno upravljati zaštićenim područjima, a nije moguće ni ostvariti ciljeve zaštite (Puzović, 2008). Finansiranje zaštićenog područja u Republici Srbiji obezbeđuje se iz: sredstava budžeta Republike Srbije, autonomne pokrajine, odnosno jedinice lokalne samouprave; naknada za korišćenje zaštićenog područja; prihoda ostvarenih u obavljanju delatnosti i upravljanja zaštićenim područjem; sredstava obezbeđenih za realizaciju programa, planova i projekata u oblasti zaštite prirode; donacija, poklona i pomoći i drugih izvora u skladu sa zakonom.

Nakon donošenja Zakona o zaštiti prirode (2009), finansiranje zaštićenih područja vrši se svake godine, prema Uredbi o rasporedu i korišćenju sredstava za subvencionisanje zaštićenih prirodnih dobara od nacionalnog interesa i zahtevu za dodelu sredstava subvencija koji upravljači podnose nadležnom Ministarstvu za zaštitu životne sredine. Ministarstvo nadležno za poslove zaštite životne sredine razmatra podnete zahteve za subvencije i, saglasno sredstvima budžeta Republike Srbije i definisanim kriterijumima za dodelu sredstava subvencija, sa upravljačima sklapa ugovore o sufinansiranju realizacije programa upravljanja zaštićenim područjima.

Sredstva budžeta koriste se za finansiranje radova i drugih troškova na: čuvanju, održavanju i prezentaciji zaštićenih područja (ustavljavanje, opremanje i obuka čuvarskih službi, obeležavanje, održavanje unutrašnjeg reda, medijsko i drugo javno prikazivanje vrednosti, sanacija degradiranih površina, upravljanje ot-

padom, razvoj informacionog sistema i drugo); upravljanju posetiocima (izgradnja ulaznih stanica, edukativnih centara, centara za posetioce, štampanje materijala namenjenih posetiocima i drugo); regulisanju imovinskopravnih odnosa (otkup ili zamena zemljišta, naknada vlasnicima i korisnicima nepokretnosti za uskraćivanje i ograničavanje prava korišćenja, nanetu štetu ili druge troškove koje imaju u vezi sa zaštitom); praćenju i unapređenju stanja zaštićenih područja (monitoring, reintrodukcija, rekultivacija i drugo); uređenju prostora i održivom korišćenju prirodnih resursa (programi, planovi i projekti razvoja eko-turizma, organske poljoprivrede i drugo).

Zakonom o naknadama za korišćenje javnih dobara (2018), koji je počeo da se primenjuje od 2019. godine, jedinstveno su uređene naknade za korišćenje javnih dobara, tj. obveznik plaćanja, osnovica, visina, način utvrđivanja i plaćanja i pripadnost prihoda od naknada.

Kada su u pitanju naknade za korišćenje zaštićenih područja, dobra strana je to što su prihodi od naknada prihodi upravljača i oni se koriste za upravljanje zaštićenim područjem. Utvrđivanje naknade za korišćenje zaštićenog područja vrši upravljač zaštićenog područja rešenjem za kalendarsku godinu; upravljač vodi upravni postupak po službenoj dužnosti i obveznici naknada imaju pravo žalbe na rešenje koje je prvostepeno. Takođe, žalba na rešenje odlaže njegovo izvršenje. Za potpunu primenu Zakona o naknadama, upravljač mora da ima stručne i obučene kadrove, pre svega pravne i ekonomske struke.

Sistem upravljanja zaštićenim područjima u Srbiji nije dovoljno efektivan, zbog neodgovarajućeg sistema finansiranja, nedovoljno razvijenih kapaciteta upravljača i drugih relevantnih institucija, nerazvijenog sistema monitoringa, kao i nedostataka u sistemu procesuiranja kršenja propisa koji se tiču zaštite područja. Zbog svega toga, treba raditi na unapređenju sistema zaštite prirode i nastojati da se razvije bolja prostorna pokrivenost i održivo finansiranje sistema zaštićenih područja.

Đorđević i saradnici (2019) navode da, u cilju unapređenja mehanizama upravljanja zaštićenim područjima i sistema finansiranja, treba unaprediti korišćenje domaćih i međunarodnih izvora finansiranja, kao i da treba unaprediti naplatu taksi (naknada), što se potvrdilo i u ovom radu.

Udeo finansiranja zaštićenih područja iz državnih izvora iznosi u proseku 25% ukupnog budžeta upravljača, što je nezadovoljavajuće. U cilju održivog finansiranja sistema zaštićenih područja, nadležno Ministarstvo zaštite životne sredine radi na unapređenju sistema finansiranja zaštićenih područja, kroz povećanje učešća budžetskih sredstava u realizaciji godišnjih programa upravljanja zaštićenim područjima i obezbeđenje efektivnije naplate naknada za korišćenje zaštićenih područja (Program zaštite prirode Republike Srbije za period od 2021. do 2023. godine).

Pored problema u obezbeđivanju sredstava, jedan od problema u upravljanju zaštićenim područjima predstavlja i neadekvatno planiranje i raspolaganje sredstvima za realizaciju planova i programa upravljanja. Nedovoljni kapaciteti upravljača u pogledu stručne osposobljenosti ljudstva, pre svega kod upravljača van kategorije javnih preduzeća, dovodi do zaostatka u napretku u ispunjavanju ciljeva zbog kojih je neko područje dobilo status zaštite. Nedovoljno kvalitetni programi upravljanja doprinose tome da uglavnom izostaju aktivne mere zaštite staništa i vrsta i njihovo praćenje na terenu.

Kao jedno od ograničenja za efikasno upravljanje zaštićenim područjima u Republici Srbiji i ekološkom mrežom prepoznat je i nedostatak odgovarajućeg sistema monitoringa. Praćenje stanja populacija većine vrsta, staništa i prede-

la koji se nalaze na teritoriji zaštićenih područja nije sistemski rešeno, najviše usled nedostatka odgovarajućeg finansiranja, ali i kapaciteta upravljača.

Pored svega navedenog, problem u upravljanju zaštićenim područjima u Srbiji i postizanju ciljeva zaštite predstavlja i to što opšta javnost nije dovoljno upoznata sa značajem biodiverziteta, što može da dovede do štetnih uticaja po zaštićena prirodna dobra. Do prethodno iznetog dolazi prvenstveno zbog toga što nema dovoljno informacija o biodiverzitetu i što ta tema nije definisana na odgovarajući način i u obimu koji je neophodan u zvaničnim nastavnim planovima i programima obrazovanja, izuzev kod obrazovnih profila biološke i šumarske struke. Posebno se ističe slaba veza nadležnih institucija i sredstava informisanja. Kampanje za podizanje svesti javnosti i njenog razumevanja biodiverziteta uglavnom su geografski ograničene i sporadične, a evidentno je i slabo učešće javnosti u očuvanju biodiverziteta. S obzirom na to da je zaštita biodiverziteta u interesu svih stanovnika Republike Srbije, bitno je podići svest javnosti i lokalnih zajednica da, u saradnji sa organizacijama civilnog društva i stručnjacima, pruže podršku u ostvarivanju ovog cilja.

Takođe, kao jedan od rizika za efikasno upravljanje zaštićenim područjima u poslednje vreme sve su izraženiji štetni uticaji klimatskih ekstrema (koji se povezuju sa klimatskim promenama) kako na životnu sredinu tako i na zaštićena područja i zaštićene vrste. Imajući napred navedeno u vidu, potrebno je raditi na jačanju interakcije između mreža istraživača, donosilaca politika i zainteresovanih strana koje se bave klimatskim promenama i onih koji se bave životnom sredinom i biodiverzitetom.

4. ZAKLJUČAK / CONCLUSION

Svojim bogatim prirodnim i kulturnim nasleđem, Republika Srbija predstavlja jedan od važnih centara biološke i geološke raznovrsnosti u Evropi, gde se na malom prostoru smenjuju skoro svi zonalni tipovi klime, zemljišta i bioma Evrope.

Zaštićena i očuvana priroda obezbeđuje trajno postojanje temeljnih vrednosti i potencijala za dalji razvoj Republike Srbije. U cilju očuvanja biodiverziteta, u Srbiji je potrebno uspostaviti mehanizme za ekonomsko vrednovanje biodiverzi-

teta, područja i usluga ekosistema i integrisanje ovih vrednosti u nacionalne politike, planove, budžete i strategije u relevantnim sektorima. Takođe, o značaju biodiverziteta šira javnost nije dovoljno upoznata, što može negativno da se odrazi po zaštićena prirodna dobra.

Sadašnja zakonska regulativa, koja se odnosi na pokretanje postupka zaštite, nije dovoljno jasna i precizna, što za posledicu ima dug period postupka zaštite i nepostojanje upravljača do donošenja akta o proglašenju zaštite, a to može imati negativan uticaj na prirodne vrednosti i resurse prostora koji se stavlja pod zaštitu.

U Republici Srbiji i danas postoje zaštićena prirodna dobra za koje nije izvršena revizija zaštite i valorizacija temeljnih vrednosti i za koje nije imenovan upravljač, što znatno otežava sprovođenje zaštite, razvoja i njihovo održivo korišćenje.

Pojedini upravljači zaštićenih područja, van kategorije javnih preduzeća, ne poseduju dovoljne stručne, tehničke i organizacione kapacitete, što može negativno da se odrazi na efikasno upravljanje zaštićenim područjima.

U Srbiji postoji razvijen sistem naknada za korišćenje prirodnih bogatstava, kojim su obuhvaćene i naknade za korišćenje resursa u zaštićenim područjima, a koji je uspostavljen na osnovu različitih zakonskih propisa. Za održivo upravljanje zaštićenim područjima, pored navedenog, potrebno je obezbediti stalan i dovoljan sistem finansiranja.

Uvažavajući trenutno stanje, za efikasno funkcionisanje zaštićenih područja u Republici Srbiji potrebno je: izvršiti reviziju zaštićenih područja, odnosno imenovati upravljače zaštićenih područja; izmeniti zakonsku regulativu u delu koji se odnosi na postupak zaštite; za upravljače imenovati institucije koje imaju odgovarajuće organizacione, stručne i ekonomske resurse; stalno edukovati širu javnost u pogledu značaja biodiverziteta; unaprediti finansijski sistem; uvesti stalni monitoring i izveštavanje; formirati funkcionalne mreže upravljača zaštićenih područja i unaprediti saradnju sa svim zainteresovanim stranama i korisnicima zaštićenih područja.

Literatura / References

- Aleksić P. & Jančić G. (2006). Planiranje gazdovanja u zaštićenim prirodnim dobrima Javnog preduzeća „Srbijašume“. *Zbornik radova sa Međunarodne konferencije „Gazdovanje šumskim ekosistemima nacionalnih parkova i drugih zaštićenih područja“*, Univerzitet u Banjoj Luci, Šumarski fakultet, 257-264.
- Aleksić P. & Jančić G. (2009). Zaštićena prirodna dobra u Javnom preduzeću „Srbijašume“. *Šumarstvo 1-2*, 109-126.
- Bartol, K., Martin, D., Tein, M. & Matthews, G. (1998). *Management: A Pacific Rim Focus (2nd edn.)*. McGraw-Hill, Sydney.
- Brandon, K., Redford, K. H. & Sanderson, S.E. (1998). *Parks in Peril: People, Politics and Protected Areas*. Island Press, Washington, D.C.
- Centralni registar zaštićenih prirodnih dobara (2022). Zavod za zaštitu prirode Srbije.
- Chape, S., Spalding, M. & Jenkins, S. (2008). *The World's Protected Areas, Status, Values and Prospects in the 21st Century*. UNEP World Conservation Monitoring Centre, University of California Press, Berkeley, USA.
- Dudley, N., Hockings, M. & Stolton, S. (1999). Measuring the effectiveness of protected areas management. In Stolton, S. and Dudley, N. (Eds.), *Partnerships for Protection – New Strategies for Planning and Management for Protected Areas*. Earthscan, London.
- Du Toit, J. T., Rogers, K. H. & Biggs, H. C. (2003). *The Kruger Experience: Ecology And Management Of Savanna Heterogeneity*. Island Press, Washington D.C.
- Đorđević, I., Poduška, Z., Češljar, G., Gagić Serdar, R., Stefanović, T., Bilibajkić, S. & Nevenić R. (2012). Analyzing governance trends in managing protected areas in Serbia. *International Scientific Conference "Forests in Future - Sustainable Use, Risks and Challenges"*, Proceedings, 779-786.
- Đorđević, I., Nonić, D. & Nedeljković, J. (2014). Management of protected areas in Serbia:

- Types and structure of managers. *Agriculture and forestry*, 60(2),137-155.
- Đorđević, I., Ranković, N., Nedeljković, J., Tomičević-Dubljević, J., Nonić, D., Posavec, S. & Češljarić G. (2019). Mechanisms of financing protected area management system in Serbia. *Šumarski list*, 143(11-12), 549-560.
- Puzović, S. (2008). Zaštita i upravljanje prirodnim dobrima u Srbiji. *Zaštita prirode*, 60, 17-26.
- Pravilnik o kategorizaciji zaštićenih prirodnih dobara (1992). *Službeni glasnik Republike Srbije*, broj 30/1992.
- Pravilnik o uslovima koje mora da ispunjava upravljač zaštićenog područja (2009). *Službeni glasnik Republike Srbije*, broj 85/2009.
- Program zaštite prirode Republike Srbije za period od 2021. do 2023. godine (2021). Vlada Republike Srbije, 21. 5. 2021. godine.
- Zakon o nacionalnim parkovima (2015). *Službeni glasnik Republike Srbije*, broj 84/2015.
- Van Schaik, C., Terborgh, J., Davenport, L. & Rao M. (2002). Making parks work: past, present, and future. Island Press. Washington, D.C.
- Zakon o naknadama za korišćenje javnih dobara (2018). *Službeni glasnik Republike Srbije*, broj 95/2018, 49/2019, 86/2019 – usklađeni din. izn., 156/2020 – usklađeni din. izn. i 15/2021 – dop. usklađenih din. izn.
- Zakon o zaštiti prirode (2009). *Službeni glasnik Republike Srbije*, broj 36/2009, 88/2010, 91/2010 – ispravka, 14/2016, 95/2018 – dr. zakon i 71/2021.
- Zakon o zaštiti životne sredine (1991). *Službeni glasnik Republike Srbije*, broj 66/1991.
- Worboys, G. L., Francis, W. & Lockwood, M. (2010). *Connectivity Conservation Management: A global guide*. Earthscan, London.

Summary

The aim of this paper is to perform an analysis of the management of protected areas in the Republic of Serbia, with special reference to the management of protected areas entrusted to the State Enterprise for Forest Management "Srbijašume".

Method of evaluating the natural and created values of an area, procedures for placing certain parts of nature under protection, management of protected natural assets, appointment of the manager of the protected area were analyzed. For this purpose, data on the protection and management of protected areas on the territory of Serbia in the period 1948–2022 were collected and analyzed, i.e. data on the protection and management of protected areas under the jurisdiction of SE "Srbijašume".

Serbia is characterized by a rich and diverse natural heritage that is reflected in a wide range of geological, geomorphological, pedological, climatic, hydrological and biological diversity. A large number and diversity of plant and animal species, their communities and ecosystems make Serbia a Europe in miniature, and one of the centers of its biological diversity.

In order to preserve special natural values and improve their condition, certain parts or natural ecosystems, as well as species, are declared protected natural assets.

According to the Law on Nature Protection, protected natural assets in Serbia are protected areas, protected species and movable protected natural documents.

For the management of 93 protected areas of national importance that cover an area of 623 011 ha (90% of the total area protected in Serbia), 49 managers have been appointed. The State Enterprise for Forest Management "Srbijašume" manages 54 protected areas on a land surface of 348 725 ha, which is 51.4% of the total land surface of protected areas in Serbia (691 434 ha or 7.81% of the Republic of Serbia).

Preservation, protection and improvement of natural values represent part of the strategy and one of the key goals in the business policy of SE “Srbijašume”, the leading enterprise in the management of protected areas. Of the total land surface of protected areas, there are 9445.63 ha (2.71%) in the protection regime of 1st degree, 64 679.07 ha (18.52%) in 2nd degree of protection, and 274 699.96 ha (78,77%) in 3rd degree of protection.

In paper stated that protected and preserved nature ensures the permanent existence of fundamental values and potential for the development of Serbia.

Based on the analysis of the current way of managing of the protected areas, the paper proposed the measures that should be implemented for the efficient functioning of protected areas.

Key words: biodiversity, manager, nature protection, protection regime